

садничі археологічні ознаки ранньосередньовічного міста IX—XI ст.» порівнює урбанізаційні схеми, що розроблені для міст Східної, Північної та Західної Європи. На його думку, певні матеріали свідчать, що перше міське заселення території сучасного Києва проходило за північноєвропейською схемою і датувати цей процес можна не раніше другої половини IX ст.

Доповідь *Н.В. Бурак* (НаУКМА) «Культурна спадщина Київської Русі на сторінках журналу «Київська старовина» (історико-археологічний аспект) стосувалася питань історіографії досліджень з історії та археології доби Київської Русі. Зокрема, на матеріалах «Київської старовини» розглянуто погляди істориків XIX ст. щодо часу та місця хрещення князя Володимира та причин хрещення Русі.

Г.Ю. Козубовський (ІА НАН України, НаУКМА), проаналізувавши геральдичні зображення на нумізматичному матеріалі, у повідомленні «До проблеми карбування найдавнішої литовської монети у місті Луцьку» поставив проблему можливості карбування

монети Великого князівства Литовського за доби князя Вітовта на території сучасної Волині.

Доповідь *П.О. Нечитайло* (НаУКМА) «Лapidарні написи Жванецької печери» присвячено історії середньовічної України. Наведено результати власних досліджень автора природної печери в районі Середнього Подністрів'я біля с. Жванець Хмельницької обл. Значну увагу приділено фіксації та інтерпретації написів графіті латинського, єврейського, кириличного та змішаного походження. З'ясовано можливість інтерпретації об'єкта як християнської церкви XVI—XVII ст. з припущенням більш раннього датування. Доповідь було відзначено за вдале подання власного здобутого палеографічного матеріалу.

У підому на секціях заслухано 27 доповідей. Конференція пройшла на високому професійному рівні. Матеріали доповідей готуються до друку в спеціальному випуску журналу «Наукові записки НаУКМА».

Одержано 14.02.2002

К.П. Бунятян, С.П. Пачкова

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХЕОЛОГІЇ

Під таким гаслом 26—28 березня 2002 р. в Інституті археології НАН України пройшла Міжнародна конференція, присвячена пам'яті визначного археолога XX ст. Володимира Федоровича Генінга (1924—1993)¹.

Хоча конкретні наукові інтереси Володимира Федоровича були пов'язані, головним чином, з Уральським регіоном, він належить до тих учених, значення праць яких виходить за межі регіональної археології. І не лише через широту інтересів ученого — ним досліджено пам'ятки від палеоліту до середньовіччя, а й тому, що Володимир Федорович був прихильником розробки нових напрямів, удосконалення нових методів, зробив значний внесок до вдосконалення процедури археологічного дослідження різного рівня, осмислення сутності цієї науки. Його різнобічні обдарування реалізовано не лише в численних працях, а й у створенні уральської археологічної школи, а також того напрямку археології,

який названо ним соціоархеологією. Саме на київський період життя вченого припадає пік тієї діяльності, яку можна означити як теоретизацію археології.

У конференції взяли участь 120 учених із багатьох наукових центрів, з якими Інститут археології НАН України підтримує постійні наукові зв'язки. Це колеги з Інституту археології РАН (Москва), Інституту історії матеріальної культури і Ермітажу (Санкт-Петербург), університетів і археологічних установ Іжевська, Саратова, Уфи, Самари, Єкатеринбурга, Сиктивкар. Із великим ентузіазмом відгукнулися і вчені багатьох археологічних установ України — Запоріжжя, Одеси, Луганська, Мелітополя, Львова, Луцька, Херсона, Рівного, Переяслава-Хмельницького, Алчевська. Велика делегація колег прибула з Польщі — з університетів Любліна й Лодзі. Присмодно подією була участь у конференції колег із Франції — професора Сорбонни Ж.-К. Гардена і глави комісії УІСПП професора Ф. Джінджана. Учасників конференції привітав голова представництва в Україні Російського центру міжнародного наукового та культурного співробітництва при Міністерстві закордонних справ Росії Г.Б. Вишинський.

¹ Див.: Сучасні проблеми археології. — К.: Ін-ст археології НАН України, 2002. — 259 с.

Усього на пленарних та секційних засіданнях було зроблено 95 доповідей.

Пленарні доповіді відбивали життєвий і творчий шлях В.Ф. Генінга (К.П. Бунятян), його внесок в археологію, особливо теоретичну (С.Ж. Пустовалов, Ю.В. Павленко), окреслювали панораму теоретичної археології (Ж.-К. Гарден), інформаційні технології в археології (Ф. Джінджан), проблеми культурогенезу (В.М. Массон). Серед них відзначимо виступ дочки Володимира Федоровича — Л.В. Чижової, яка розкрила невідому багатьом сторону особистості вченого як глави сім'ї: відповідального за добробут і душевний та духовний її настрій, відданого їй аж до відмови від привабливих пропозицій щодо кар'єри. У музеї археології було змонтовано виставку, присвячену Володимиру Федоровичу, а в читальному залі бібліотеки — виставку його праць.

Працювало три секції.

Секція «Методика та методологія археологічних досліджень» тематично була строкастою. Зазначимо спалах історіографічної тематики (Н.С. Абашіна, Е. Бломбергова, Е. Конрад, С.М. Ляшко, В.М. Корусова). Серед інших тем — проблема змісту археологічних культур і уточнення меж окремих культур (О.М. Приходнюк, Л.В. Вакулєнко), соціологічної інтерпретації поховальних пам'яток (С.В. Иванова, В.І. Піоро), формальної типології (Ю.М. Лесман), створення проблемно-цільових програм (С.П. Пачкова, С.Ж. Пустовалов), методики обробки кераміки (В.М. Петрашенко), реконструкції ідеології (Б.Д. Михайлов) тощо. Підіймалися також проблеми сутності історичної демографії (О.Г. Корвін-Піотровський), взаємодії соціального організму з навколишнім середовищем (М.О. Ричков), прабатьківщини індоєвропейців (С.В. Конча), розширення інформаційних можливостей археології, наприклад через співпрацю археологів та геохіміків з розв'язання проблеми сировинних ресурсів для мідно- і бронзоліварного виробництва на теренах України (В.І. Клочко, В.І. Манічев)

чи впровадження принципово нових технологій, що ґрунтуються на надзвичайно чутливих приладах. Справжнє захоплення викликала доповідь учених із Саратова про зчитування віброакустичної інформації з кружального посуду (А.В. Балановський і ін.). Разом із тим Г.Ф. Коробкова показала, що й можливості традиційних методів ще не вичерпані. Дослідниця звернула увагу на те, що широке застосування кам'яних знарядь у металургійній справі потребує уважнішого ставлення до кам'яних артефактів, що нерідко мають вигляд звичайних каменів.

Секція «Первісна археологія» хронологічно охоплювала тематику від кам'яного віку до доби бронзи включно. В її роботі брали участь значно більше дослідників, аніж заявлено у програмі: Д.Я. Телегін, М.І. Гладких, О.М. Тітова, усі співробітники відділів археології кам'яного віку та доби сенеоліту — бронзи Інституту археології НАН України.

Доповіді з тематики кам'яного віку стосувалися різних проблем загального та конкретно-історичного змісту. Доповідь Л.Л. Залізняка була спрямована на критику теорії стадіальності історичного процесу та розв'язування деяких міфів щодо способу життя палеолітичних мисливців. Зауважимо, що визнання варіативних шляхів розвитку не спростовує поступальності історичного процесу, відтак проблема його періодизації з крахом формаційної теорії теж потребує розв'язання. І це завдання є не менш складним, ніж розкриття конкретики історичного процесу. Серед інших тем — методика дослідження та впорядкування пам'яток палеолітичного мистецтва (Л.А. Яковлєва), проблема пізньопалеолітичних культур (М.П. Оленковський), роль геологічної стратиграфії у визначенні часу палеолітичних пам'яток (В.К. Пясецький), абсолютне (ізотопне) датування неолітичних пам'яток Донеччини (В.О. Манько), мезолітичні етнокультурні спільноти Західної України (Л.Г. Маїкевич), землеробство носіїв культури лінійчастого посуду території Волині (Г.В. Охрімєнко), проблема етнокультурної

інтерпретації культур ямково-гребінцевої кераміки (Ю.В. Панченко).

Тематика доповідей з археології енеоліту—бронзи теж була різнобарвною. Блок трипільської тематики містив доповіді, присвячені характеристичі окремих культур трипільсько-кукутенської спільноти (Т.Г. Мовша, О.В. Цвек), новим пам'яткам (С.М. Рижов) і палеосоціологічним реконструкціям (А.В. Ніколова). Звучала проблематика енеолітичних культур степу (А.Л. Нечитайло, Л.А. Спіщина, К.П. Бунятян). Тематика доби бронзи стосувалася просторово-часових структур культур тшиньського кола (С.Д. Лисенко), реконструкції господарства зрубної спільноти (М.Ю. Бровендер), розробки окремих категорій артефактів (С.С. Лисенко) тощо. Великий інтерес викликала доповідь Л.А. Черних, яка піддала сумніву деякі «аксіоми» металургії населення припонтійських степів доби енеоліту—бронзи, що перегукується з доповіддю В.І. Клочко та В.І. Манічева і виступом В.М. Масона на секції методики. Зазначимо й оригінальну доповідь В.В. Отрошенка.

Секція «Археологія раннього залізного віку та середньовіччя» була найчисленнішою й базувалася на профільних відділах інституту: скіфо-сарматської археології, античної, ранніх слов'ян та середньовіччя. У розмаїтій тематиці зазначимо велику кількість доповідей, присвячених культурам межі ер і першої половини I тис. Фаворитами серед них традиційно є доповіді щодо черняхівської тематики. Їх було представлено різними напрямами— традиційними, присвяченими формуванню та етнічному змісту культури, хоча вони й розв'язуються по-різному (І.С. Винокур, Б.В. Магомедов), скрупульозним аналізом різних категорій артефактів із виходом на хронологію (Р.Г. Шишкін, О.В. Петраускас, В.В. Пастернак) чи палеосоціологічним

моделюванням (О.В. Бобровська). Не виключено, що в нестихаючих суперечках щодо етнічного складу черняхівської культури вирішальне слово скажуть антропологи. Важливі спостереження з цього приводу подала Т.А. Рудич. Цікаві доповіді були зроблені польськими колегами про синхронні черняхівській культурі, але не виключено, пов'язаних із нею походженням. Це доповідь К. Валенти про поселення вельбарської культури у Польському Помор'ї і повідомлення колег із Любліна про вивчення могильників римського часу у Південно-Східній Польщі. Зазначимо також доповідь Д.А. Сташенкова про ранні пам'ятки іменківської культури у Середньому Поволжі, етнічну атрибуцію якої все більше схильні пов'язувати зі слов'янами. Доповідей із проблематики межі ер було істотно менше (Г.М. Шовкопляс та Р.В. Терпиловський, Д.П. Недопако і С.В. Паньков).

Пласт слов'янської тематики було подано низкою доповідей, присвячених питанням походження етнонімі «слов'яни» (Л.М. Рутковська), аналізу орних знарядь (С.А. Горбаненко) тощо.

Набагато більше доповідей було пов'язано з середньовічною тематикою. Це і визначення функцій замків у системі міст і містечок України (Л.І. Виноградська), і історична інтерпретація скарбів (Б.А. Прищепа), і аналіз левних промислів (О.В. Філюк, С.В. Павленко), співвідношення імені й етносу (Г.Д. Кравчук). Були й доповіді, присвячені сусідам слов'ян— степовим (М.В. Сльніков, К.І. Красильников) і лісовим (В.І. Зів'ялов).

На жаль, не всі бажаючі змогли приїхати до Києва. І все ж конференція вдалася. Про це свідчить кількість і тематика доповідей, атмосфера свята археологічної науки й світлої пам'яті вченого, що присвятив свій талант і натхнення цій романтичній науці.